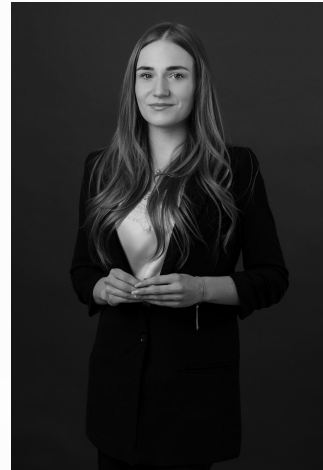

II daļa. Zemes īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu zaudējumu prasības, secinājumi un priekšlikumi

Publikācijas [pirmajā daļā “Meliorācijas sistēmu izmantošanas tiesības – ieskats regulējuma attīstībā un problemātikā”](#) tika sniegts padziļināts ieskats meliorācijas sistēmu izmantošanas tiesību regulējumā, kā arī ieskicētas nepilnības, kas nereti kavē efektīvu šo sistēmu funkcionēšanu un pasliktina zemes īpašnieku iespējas ilgtspējīgi apsaimniekot savu zemi. Turpinājumā raksta autori skaidro, kā rīkoties situācijās, kad zemes īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu, aplūko tiesu praksi zaudējumu atlīdzināšanas prasībās, kā arī dalās priekšlikumos par tiesiskā regulējuma uzlabošanu.

Īsumā

- [Kā rīkoties, ja zemes īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām](#)
- [Zaudējumu atlīdzināšanas prasības](#)
 - [Prasības par meliorācijas būvju remonta un atjaunošanas izmaksām](#)
 - [Prasības par zaudējumiem sakarā ar nekustamo īpašumu applūšanu vai pārmērīgu sausumu](#)
- [Secinājumi un priekšlikumi](#)

Kā rīkoties, ja zemes īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu

Starp koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašniekiem pastāv civiltiesiskas attiecības. Kamēr katrs zemes īpašnieks koplietošanas meliorācijas sistēmu savā īpašumā kopj atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, domstarpības neveidojas, jo meliorācijas sistēma spēj pilnvērtīgi funkcionēt. Taču praksē zemes īpašnieki bieži vien nenovāc kokus un krūmus, kas traucē ūdens plūsmu, vai nenojauc bebru dambjus meliorācijas grāvjos, noslēdzot medību līgumu, kā rezultātā blakus īpašumi tiek appludināti, radot to īpašniekiem nelabvēlīgas sekas un finansiālos zaudējumus.

Koplietošanas meliorācijas sistēmas augstākstāvošo nekustamo īpašumu īpašniekiem ir “koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesība”, kas paredz tiesību novadīt pa sakoptu funkcionējošu meliorācijas sistēmu lieko ūdeni vai pievadīt ūdeni. Savukārt zemākstāvošo koplietošanas meliorācijas sistēmu īpašniekiem ir pienākums kopt sava zemesgabala robežās koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām. Ja koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašnieki sava zemesgabala robežās nekopj koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, tādējādi bojājot, iznīcinot vai ierobežojot meliorācijas izmantošanas tiesību citiem koplietošanas meliorācijas sistēmas zemju īpašniekiem, tad, pēc autoru domām, pastāv vairāki situācijas risinājumi.

[Meliorāciju likuma](#) 10. pants nosaka: “Meliorācijas sistēmas ekspluatāciju un uzturēšanu uzrauga valsts un pašvaldību institūcijas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.” Savukārt saskaņā ar [Būvniecības likuma](#) 21. panta piekto daļu “būvinspektoram, uzrādot darba apliecību un augstākas amatpersonas pilnvarojumu, ir tiesības apmeklēt fiziskajām un juridiskajām personām piederošās vai to lietošanā esošās būves un atsevišķas telpas, lai kontrolētu ekspluatācijas atbilstību normatīvajiem aktiem, tai skaitā patvaļīgas būvniecības esamību un būves drošumu”. Ņemot vērā pašvaldību būvvaldes normatīvajos aktos noteiktās funkcijas, kompetenci un apstākli, ka Meliorācijas likuma 34. pantā ir paredzēta pašvaldības būvvaldes amatpersonas vai pašvaldības vides kontroles amatpersonas kompetence izskatīt administratīvā pārkāpuma procesu par Meliorācijas likuma 33. pantā minētajiem pārkāpumiem, autoru ieskatā pastāv risinājums, kas praksē varētu būt efektīvs koplietošanas meliorācijas sistēmu zemju īpašnieku tiesību aizsardzībai.

Gadījumos, kad viens īpašnieks neuztur koplietošanas meliorācijas sistēmu atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, radot nelabvēlīgas sekas citiem zemju īpašniekiem, kuru īpašumos koplietošanas meliorācijas sistēma regulē ūdens daudzumu, iespējams vērsties vietējās pašvaldības būvvaldē ar iesniegumu, kurā lūgts:

1. pašvaldības būvvaldei apsekot koplietošanas meliorācijas sistēmu un sagatavot apsekošanas aktu;
2. noteikt pienākumu koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašniekam vai īpašniekiem sakopt koplietošanas meliorācijas sistēmu noteiktā laika periodā.

Ja zemes īpašnieks nepakļausies pašvaldības norādījumiem, tad pašvaldība, ja būs “draudošas briesmas”, pati savedīs meliorācijas sistēmas daļu (būvi) kārtībā uz zemes īpašnieka vai rēķina atbilstoši Civillikuma 1084. panta trešajā daļā noteiktajam.¹ Ar Civillikuma 1084. panta trešajā daļā ietvertu nenoteikta satura jēdzienu “draudošas briesmas” būtu jāsaprot Meliorācijas likuma 29. pantā trešajā daļā norādītās situācijas, proti, “gadījumos, kad koplietošanas meliorācijas sistēma nenodrošina meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju būvnormatīvos paredzēto ūdens režīmu vai rada avārijas draudus, pašvaldība ir tiesīga nodrošināt koplietošanas meliorācijas sistēmas būvniecības, ekspluatācijas un uzturēšanas finansēšanu, iekasējot maksājumu no zemes īpašnieka vai tiesiskā valdītāja”.

Raksta autori, ņemot vērā iepriekš veikto meliorācijas sistēmu tiesiskā regulējuma analīzi, ieteiktu personām, kuru koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesība ir aizskarta, apsvērt šajā nodaļā izklāstīto rīcības modeli:

1. Pašvaldības būvvaldei pieprasīt ierobežotas pieejamības informāciju – koplietošanas meliorācijas sistēmā esošo zemju īpašnieku kontaktinformāciju. Šādas informācijas pieprasīšanai pastāv pamatots iemesls: nepieciešamība uzaicināt zaudējumu izraisītāju uz meliorācijas sistēmas bojājumu akta sagatavošanu atbilstoši Ministru kabineta 06.07.2010. noteikumos [Nr. 612 “Kārtība, kādā nosakāmi un atļūdzināmi zaudējumi, kas saistīti ar meliorācijas sistēmas bojāšanu, iznīcināšanu vai izmantošanas tiesību ierobežošanu”](#) (turpmāk – MK noteikumi Nr. 612) paredzētajai kārtībai.

Tāpat stāvokli varētu uzlabot ieinteresētās personas sagatavota ierosinājuma nosūtīšana zemes īpašniekiem par medību kolektīviem, kuru robežās ir koplietošanas meliorācijas sistēma, rosinot slēgt medību līgumu, lai tiktu likvidēti bebru postījumi. Valsts meža dienesta kompetencē ir medību platību pārzināšana. Saskaņā ar [Medību likuma](#) 29. panta pirmo daļu “zemes īpašnieks vai tiesiskais valdītājs ir atbildīgs par medījamo dzīvnieku nodarītajiem postījumiem un zaudējumiem savā īpašumā (valdījumā) esošajā zemē”. No iepriekšminētā secināms, ka bebru aizsprostu nojaukšana ir zemes īpašnieka vai tiesiskā valdītāja pienākums, turklāt bebru apmedīšana un vienlaikus veikti grāvju pārtīrīšanas darbi ir efektīvākais veids bebru postošās darbības ierobežošanai.

2. Iegūstot koplietošanas meliorācijas sistēmā esošo zemju īpašnieku sarakstu, būtu nepieciešams uzaicināt ekspertu, kam ir būvprakses sertifikāts hidromelioratīvajā būvniecībā (turpmāk – **eksperts**) sagatavot meliorācijas sistēmas bojājumu aktu atbilstoši MK noteikumos Nr. 612 paredzētajai kārtībai, pieaicinot šajā procesā zemes īpašnieku – zaudējumu izraisītāju. Turklāt šī zemes īpašnieka nepiedalīšanās nedrīkstētu kavēt akta sagatavošanu, bet eksperts būtu tiesīgs patstāvīgi iekļūt zemes īpašumā un apsekt bojāto meliorācijas sistēmas daļu.

Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 612 3. punktu zaudējumus eksperts nosaka, pamatojoties uz darbu apjomu, kas nepieciešami, lai atjaunotu bojāto vai iznīcināto meliorācijas sistēmu iepriekšējā stāvokli vai novērstu meliorācijas sistēmas izmantošanas tiesību ierobežošanu.

Raksta autoru ieskatā MK noteikumos Nr. 612 lietotais jēdziens “zaudējumi” ir neprecīzs, jo eksperta kompetence, sagatavojot meliorācijas sistēmas bojājumu aktu, attiecas tikai uz darbu tāmi, kas jāveic, lai atjaunoto iznīcinātu meliorācijas sistēmu vai novērstu meliorācijas sistēmas izmantošanas tiesību ierobežošanu. Zaudējumi, kas koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašniekam ir radušies cēloniskā sakarā ar meliorācijas sistēmas bojāšanu, iznīcināšanu vai izmantošanas tiesību ierobežošanu, tiek noteikti citā kārtībā. Ņemot vērā iepriekšminēto, pēc autoru domām, likumdevējam būtu jāgroza MK noteikumi Nr. 612, paredzot, ka eksperts sagatavo meliorācijas sistēmas atjaunošanas darbu tāmi, kas sevī ietver visus nepieciešamos darbus meliorācijas sistēmā, lai tā spētu pilnvērtīgi funkcionēt atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām. Tāpēc turpmāk šajā rakstā tiks lietots jēdziens “meliorācijas sistēmas atjaunošanas darbu tāme”, kas precīzāk atspoguļo eksperta kompetenci. Zaudējumi, kas radušies koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesību ierobežošanas gadījumā, ir nosakāmi citā kārtībā.

3. Tālāk raksta autoru ieskatā ieinteresētā persona ir tiesīga veikt meliorācijas sistēmas bojājumu aktā un attiecīgi tāmē paredzētos darbus, to īstenošanu un ar tiem saistītās izmaksas pienācīgi dokumentējot.

Aizsargjoslu likuma 35. panta otrā daļa nosaka: “Ja objektam ir noteikta aizsargjosla, tā īpašniekam vai valdītājam ir atļauts aizsargjoslā veikt attiecīgā objekta ekspluatācijai, remontam, atjaunošanai, pārbūvei nepieciešamos darbus. [..].” Tā kā ap koplietošanas meliorācijas sistēmām ir noteiktas aizsargjoslas, tad, pēc raksta autoru domām, saņemot MK noteikumos Nr. 612 noteiktajā kārtībā sagatavotu meliorācijas sistēmas atjaunošanas darbu tāmi, jebkurš koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašnieks, lai realizētu savu koplietošanas meliorācijas sistēmas izlietošanas tiesību, var veikt attiecīgos meliorācijas sistēmas atjaunošanas darbus, ciktāl nav nepieciešama būvatļauja. Šādā situācijā attiecīgās zemes īpašnieks, kas nav kopis meliorācijas koplietošanas sistēmu vai ir pieļāvis tās bojāšanos, nav tiesīgs aizliegt vai traucēt darbu veikšanu aizsargjoslā.

4. Pēc meliorācijas sistēmas bojājumu aktā noteikto darbu veikšanas ieinteresētais īpašnieks ir tiesīgs piedzīt no vainīgā zemes īpašnieka meliorācijas būvju remonta un atjaunošanas izmaksas atbilstoši tāmē norādītajam apmēram un veiktajiem maksājumiem, kā arī zaudējumus. Autoru analīze par tiesiskajiem aspektiem zaudējumu atlīdzināšanas prasībās lasāma raksta turpinājumā.

Zaudējumu atlīdzināšanas prasības

- **Prasības par meliorācijas būvju remonta un atjaunošanas izmaksām**

MK noteikumu Nr. 612 2. punkts nosaka: “Persona, kas ar prettiesisku darbību sabojājusi vai iznīcinājusi meliorācijas sistēmu (arī ievadot saimnieciskās darbības rezultātā pārveidotus un neattīrītus ūdeņus) vai ierobežojusi tās izmantošanas tiesības vai ar bezdarbību pieļāvusi minētās darbības (turpmāk – zaudējumu izraisītājs), zaudējumus atlīdzina pilnā apmērā.” Ja koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašnieks nav veicis MK noteikumu Nr. 714

[“Meliorācijas sistēmas ekspluatācijas un uzturēšanas noteikumi”](#) (turpmāk – MK noteikumi Nr. 714) 7. punktā noteiktos meliorācijas sistēmas kopšanas darbu pienākumus, tad meliorācijas sistēma var tikt bojāta, iznīcināta vai citiem īpašniekiem var tikt ierobežotas meliorācijas sistēmas izmantošanas tiesības un tādējādi nodarīti zaudējumi.

No MK noteikumu Nr. 612 5. un 9. punkta izriet zaudējumu izraisītāja pienākums atlīdzināt eksperta izdevumus, kas saistīti ar meliorācijas sistēmas atjaunošanas darbu tāmes sagatavošanu, un atjaunošanas darbos izlietos līdzekļus.

Balstoties uz eksperta sastādīto meliorācijas sistēmas atjaunošanās darbu tāmi, zemes īpašniekam ieteicams veikt tirgus izpēti, lai noteiktu tāmē norādīto darbu izmaksas. Tas ļautu izvairīties no atbildētāja argumentiem tiesā, ka darbus bija iespējams veikt lētāk.

Pēc tam zemes īpašniekam būtu jānoslēdz līgums ar izvēlēto pakalpojuma sniedzēju, jāsaņem un jāapmaksā rēķins un jānodrošina darbu izpildes dokumentēšana, tostarp pieņemšanas un nodošanas akta sagatavošana.

Savukārt, ja meliorācijas sistēmas atjaunošanās darbu tāmē norādītie darbi būs veikti bez pakalpojuma sniedzēja iesaistīšanas, tad zaudējumu apmēru par izlietotajiem līdzekļiem var būt grūtāk pierādīt.

- **Prasības par zaudējumiem sakarā ar nekustamo īpašumu applūšanu vai pārmērīgu sausumu**

[Civillikuma 1779. pants](#) nosaka: “Ikviens zaudējums, kas radies pretlikumīgas rīcības vai bezdarbības dēļ, jāatlīdzina pilnā apmērā.” Ja īpašuma applūšanu, augsnes degradāciju vai citus bojājumus izraisījusi kaimiņa bezdarbība vai prettiesiska rīcība meliorācijas sistēmas uzturēšanā, tad cietušajam īpašniekam ir tiesības vērsties pie kaimiņa ar pieprasījumu atlīdzināt zaudējumus. Ja kaimiņš atsakās segt zaudējumus, tad nākamais solis ir vērsšanās tiesā ar prasību par zaudējumu atlīdzināšanu, lūdzot piedzīt zaudējumus, kas radušies saistībā ar meliorācijas sistēmas bojāšanu, iznīcināšanu vai tiesību izmantošanas ierobežošanu, piemēram sakarā ar ražas izslīkšanu vai koku nokalšanu applūdušā teritorijā.

Secinājumi un priekšlikumi

Pēc veiktās izpētes raksta autori ir nonākuši pie šādiem koplietošanas meliorācijas sistēmu īpašniekiem svarīgiem secinājumiem:

- katram koplietošanas meliorācijas sistēmas zemes īpašniekam ir pienākums ar saviem spēkiem un līdzekļiem veikt MK noteikumu Nr. 714 7. punktā norādītos koplietošanas meliorācijas sistēmas kopšanas darbus;
- īpašniekam, kas nav veicis minēto pienākumu, ir jāsamierinās ar to, ka cits koplietošanas meliorācijas sistēmas īpašnieks veic uzturēšanas un remonta darbus viņa zemē, bet pēc šādu darbu veikšanas viņam ir jāatlīdzina citam īpašniekam izdevumi par šo darbu veikšanu, turklāt var

iestāties atbildība par citiem kaimiņiem nodarītajiem zaudējumiem, piemēram, ražas bojāeju.

Raksta autori uzskata, ka demokrātiskā, tiesiskā valstī tiesiskajam regulējumam ir jābūt saprotamam un vienkāršam. Šobrīd meliorācijas sistēmas tiesiskais regulējums nav pietiekami skaidrs lietotājam bez juridiskām zināšanām, tāpēc efektīvākas meliorācijas sistēmu atjaunošanas veicināšanai visā valstī būtu jāgroza gan Meliorācijas likums, gan tam pakārtotie Ministru kabineta noteikumi, definējot:

- koplietošanas meliorācijas sistēmas juridisko statusu;
- ieinteresēto personu tiesības rīkoties ar koplietošanas sistēmu citiem īpašniekiem piederošā zemē aizsargjoslas ietvaros, darbu veikšanas kārtību, kā arī piekļuves tiesības aizsargjoslai;
- izdevumu atlīdzināšanas kārtību gadījumos, kad koplietošanas meliorācijas sistēmas uzturēšanu vai labošanu ir veicis cits zemes īpašnieks;
- vainīgā īpašnieka pienākumu atlīdzināt ne tikai iepriekšminētos izdevumus, bet arī zaudējumus, ko trešajām personām nodarījusi zemes applūšana vai pārlieks sausums.

¹ MK noteikumu "Meliorācijas sistēmas būvniecības, ekspluatācijas un uzturēšanas izmaksu aprēķināšanas, sadales un norēķinu kārtība un kārtība, kādā pašvaldība piedalās pašvaldības nozīmes koplietošanas meliorācijas sistēmas būvniecībā, ekspluatācijā un uzturēšanā, kā arī šo izmaksu segšanā noteikumu" anotācija.

<https://lvportals.lv/skaidrojumi/378681-ii-dala-zemes-ipasnieks-neuztur-koplietosanas-melioracijas-sistemu-zaudejumu-prasibas-secinajumi-un-priekslikumi-2025>